GAVE, VREUGDE EN HEILIGE IJVER

Lezen:
Deuteronomium 14:22-29 en Johannes 2:13-17 (SV)

Inleiding

In beide gedeelten staat de ontmoeting met God in het middelpunt. Deuteronomium spreekt over de tienden die Israël voor het aangezicht van de HEERE moet brengen. Johannes beschrijft hoe Jezus in de tempel optreedt tegen handel die daar plaatsvindt. In het eerste gedeelte klinkt een oproep tot trouw, eerbied, vreugde en zorg voor de naaste. In het tweede gedeelte zien wij de heilige ijver van Christus voor het huis van Zijn Vader.

Op het eerste gezicht lijken de gedeelten weinig met elkaar te maken te hebben. Toch raken zij aan dezelfde fundamentele vraag: waarvoor is de dienst aan God bedoeld? Gaat het om een zakelijke afhandeling, of om een leven waarin Gods heiligheid, eerbied en barmhartigheid centraal staan? Bij de vergelijking is het belangrijk zorgvuldig te onderscheiden tussen wat de teksten rechtstreeks zeggen en wat daaruit als uitlegkundige gevolgtrekking voortkomt.

Bijbelstudie

Deuteronomium 14:22-29 staat binnen de onderwijsgevende rede van Mozes aan Israël. Het volk staat aan de vooravond van het wonen in het land dat de HEERE geeft. De tekst veronderstelt een agrarische samenleving: er is sprake van zaad, veld, koren, most, olie, runderen en schapen. Israël ontvangt zijn inkomen niet als iets vanzelfsprekends, maar als vrucht van Gods zegen. Daarom moet het volk getrouw een tiende afzonderen.

De bestemming van deze tiende is in het gedeelte niet beperkt tot een betaling aan een religieuze instelling. In de eerste twee verzen wordt gezegd dat Israël de tiende op de plaats moet gebruiken die de HEERE verkiezen zal om Zijn Naam daar te doen wonen. Men eet daar voor het aangezicht van de HEERE. Ook de eerstgeboorten van het vee worden genoemd. Het doel wordt uitdrukkelijk vermeld: Israël moet leren de HEERE alle dagen te vrezen.

De tiende heeft dus een vormende functie. Door iets van de opbrengst af te zonderen en in Gods tegenwoordigheid te gebruiken, leert het volk dat het leven van God afhankelijk is. De gave is niet alleen een financiële handeling; zij brengt de gever voor Gods aangezicht. Tegelijk is er ruimte voor vreugde. Wanneer de afstand groot is, mag de opbrengst in geld worden omgezet. Daarmee kan men ter plaatse kopen wat men nodig heeft, en vervolgens eten en vrolijk zijn, samen met het huisgezin.

Dat is opvallend. Vreze des HEEREN en vrolijkheid worden hier niet tegenover elkaar geplaatst. De vreugde is geen doel op zichzelf en ook geen vrijbrief voor onmatigheid. Zij is vreugde voor het aangezicht van de HEERE, binnen de orde die Hij geeft. Het gedeelte zegt bovendien dat de Leviet niet vergeten mag worden. Omdat deze geen eigen erfdeel heeft, moet Israël hem ondersteunen.

Vanaf vers 28 komt een andere nadruk naar voren. Aan het einde van drie jaren moeten de tienden in de poorten worden gelegd. Dan kunnen de Leviet, de vreemdeling, de wees en de weduwe eten en verzadigd worden. Hier wordt de sociale betekenis van de gave zichtbaar. De dienst aan God staat niet los van de zorg voor kwetsbare mensen. Het doel is opnieuw dat de HEERE zegent in het werk van Israëls handen.

Johannes 2:13-17 heeft een andere literaire vorm. Hier gaat het om een gebeurtenis aan het begin van Jezus' optreden, rond het Pascha. Jezus gaat op naar Jeruzalem en komt in de tempel. Daar ziet Hij runderen, schapen en duiven die verkocht worden, en wisselaars die zitten. De tekst tekent de situatie concreet en beweeglijk: Jezus maakt een gesel van touwtjes, drijft dieren en mensen uit, stort het geld uit en keert de tafels om.

Zijn woorden richten zich in het bijzonder tot degenen die duiven verkopen: zij moeten deze dingen wegdoen. Jezus noemt de tempel het huis van Zijn Vader en verbiedt dat daarvan een huis van koophandel wordt gemaakt. Rechtstreeks blijkt hieruit dat Jezus met besliste ernst optreedt tegen een gebruik van de tempel dat volgens Hem niet past bij haar bestemming. De discipelen verstaan Zijn optreden later door de woorden: de ijver voor Gods huis heeft Hem verslonden.

De tekst zegt niet dat iedere verkoop van offerdieren op zichzelf verboden is. Ook zegt Johannes hier niet uitvoerig hoe de handel precies georganiseerd was of welke motieven alle verkopers hadden. Wat wel duidelijk is, is dat Jezus de tempel niet aanvaardt als een plaats waar het heilige door handel wordt beheerst. Zijn optreden is geen willekeurige uitbarsting. Het komt voort uit Zijn ijver voor het huis van Zijn Vader.

De twee gedeelten hebben belangrijke overeenkomsten. Beide verbinden de dienst aan God met concrete zaken: voedsel, dieren, geld, bezit en de plaats van eredienst. In Deuteronomium wordt zichtbaar dat aanbidding niet alleen uit woorden bestaat. Het bezit moet in Gods dienst worden gebruikt. In Johannes wordt evenzeer duidelijk dat de omgang met geld en goederen niet buiten Gods oordeel valt.

Ook in beide teksten staat Gods tegenwoordigheid centraal. Deuteronomium spreekt herhaaldelijk over eten voor het aangezicht van de HEERE en over de plaats die Hij verkiest. Johannes laat Jezus optreden in de tempel, die Hij het huis van Zijn Vader noemt. In beide gevallen is de heilige plaats geen neutrale ruimte. Zij vraagt om eerbied en gehoorzaamheid.

Toch is er ook een duidelijk verschil. Deuteronomium geeft voorschriften aan Israël. Het gaat om een ordelijke levenswijze waarin geven, vieren, ondersteunen en delen samenkomen. Johannes

beschrijft geen voorschrift voor het beheer van geld, maar een profetisch teken van Jezus' gezag en heilige ijver. De eerste tekst legt uit hoe Israël trouw moet leven; de tweede laat zien hoe Christus ingrijpt wanneer de heilige dienst wordt aangetast.

Een tweede verschil betreft de richting van de beweging. In Deuteronomium brengt Israël de opbrengst naar de plaats die God heeft gekozen. Daar ontvangt het volk vreugde en wordt de Leviet niet vergeten. In Johannes komt Jezus de tempel binnen en zuivert Hij die van wat daar niet thuishoort. In Deuteronomium wordt de eredienst geordend; in Johannes wordt de eredienst door Christus beoordeeld.

Binnen de heilsgeschiedenis mogen wij hierin een ontwikkeling zien. Deuteronomium tekent de oudtestamentische ordening van Israëls leven rond de door God aangewezen plaats. Johannes laat Jezus verschijnen als Degene die Zich als de Zoon tot het huis van Zijn Vader verhoudt. Vanuit gereformeerde Bijbeluitleg is het verantwoord om hierin te zien dat de oudtestamentische eredienst haar vervulling en beoordeling vindt in Christus. Dat is een theologische gevolgtrekking; Deuteronomium zegt niet rechtstreeks dat zijn voorschriften zullen worden vervuld in Jezus, en Johannes werkt die vervulling in dit korte gedeelte niet volledig uit.

Evenmin mag men de twee teksten tegen elkaar uitspelen. Johannes leert niet dat geven, offers of zorg voor Gods dienst verkeerd zijn. Deuteronomium leert evenmin dat alles geoorloofd is zodra het maar met godsdienst te maken heeft. De kern ligt in de juiste verhouding: bezit is gave van God, eredienst is gericht op Zijn eer, en het heilige mag niet worden gereduceerd tot handel of eigenbelang.

Voor u als christen betekent dit niet zonder meer dat de Israëlitische tiende als exact voorschrift op dezelfde wijze moet worden overgenomen. De tekst geeft daarvoor de concrete vorm binnen Israëls verbondssituatie. Wel blijft de geestelijke lijn betekenisvol: erken Gods zegen, geef getrouw, vergeet hen die afhankelijk zijn niet, en laat vreugde verbonden zijn aan Gods tegenwoordigheid. Johannes voegt daaraan toe dat Christus iedere vorm van godsdienstige zakelijkheid en zelfgerichtheid doorziet.

Zo houden beide gedeelten elkaar vast. Deuteronomium beschermt tegen een geloof zonder vrijgevigheid en barmhartigheid. Johannes beschermt tegen vrijgevigheid of godsdienst die losraakt van Gods heiligheid. In Christus komen waarheid, ijver en genade tot hun volle gewicht. Daarom vraagt de vergelijking niet alleen wat u geeft, maar ook waarvoor u leeft, hoe u God dient en of uw hart werkelijk op Zijn eer gericht is.

Gespreksvragen

1. Welke redenen noemt Deuteronomium voor het geven en gebruiken van de tienden?
2. Waarom zijn vreze des HEEREN en vreugde in Deuteronomium geen tegenstellingen?
3. Welke groepen mochten volgens Deuteronomium niet worden vergeten?
4. Wat blijkt rechtstreeks uit Jezus' optreden in de tempel?

5. Wat betekent het dat Jezus de tempel het huis van Zijn Vader noemt?
6. Welke overeenkomsten ziet u tussen de twee gedeelten?
7. Welke verschillen zijn er tussen de voorschriften in Deuteronomium en Jezus' optreden in Johannes?
8. Hoe kunnen beide gedeelten uw omgang met bezit, eredienst en naasten beïnvloeden?